

УДК 37.015.31:7-053.5:[374]

Валентина Богуто,
старший викладач кафедри початкової і дошкільної освіти,
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ХОРЕОГРАФІЧНИХ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті висвітлено експериментально перевірену авторську методику формування хореографічних творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку в умовах творчих об'єднань позашкільних навчальних закладів. Наведено приклади завдань «відкритого» типу, призначених для вихованців початкового рівня розвитку хореографічних творчих здібностей, та методичні рекомендації щодо їх етапного введення в навчально-виховний процес.

Ключові слова: хореографічні творчі здібності, молодші школярі, позашкільні танцювальні творчі об'єднання, завдання творчого характеру.

Сучасна освітня парадигма передбачає перехід від навчання як процесу передачі знань, умінь та навичок до розвитку особистості в процесі співтворчості з педагогом. Потреба суспільства в особистостях, які були б високомобільними у складних умовах соціокультурної політики держави, володіли б здатністю самостійно та творчо самореалізовуватися, загострюють необхідність виховання відповідних якостей.

Проблема формування творчих здібностей особистості широко висвітлена в наукових психолого-педагогічних працях (А. Алексюк, І. Бех, Д. Богоявленська, Л. Виготський, Г. Костюк, В. Крутецький, О. Леонтьєв, О. Лук, А. Матейко, В. Моляко, В. Оніщук, В. Романець, В. Розумовський, О. Рудницька, С. Рубінштейн, С. Сисоєва та ін.). Дитяче танцювальне мистецтво досліджувалося в таких аспектах: особливості виховного потенціалу хореографії (Ю. Гончаренко, П. Коваль, А. Тараканова, А. Фомін, Ю. Хижняк); використання традицій народної хореографії (К. Василенко, К. Геворгян, А. Шевчук); музично-ритмічний розвиток як складова хореографічного виховання (Т. Бабаджан, Н. Ветлугіна, А. Зіміна, М. Палавандішвілі, К. Тарасова та інші); особливості танцювальної творчості (Р. Акбарова, С. Акішев, Є. Голікова, О. Горшкова, О. Мартиненко, О. Семак та інші); ідеї інтегративної мистецької освіти (Ю. Борев, Б. Галєєв, О. Комаровська, Л. Масол, Т. Морозова, О. Рудницька, Ю. Ушакова, Б. Юсов).

Аналіз практичного стану використання хореографічного мистецтва як середовища творчої самореалізації молодшого школяра свідчить, що система хореографічного виховання керується переважно наданням базових професійних знань, умінь та навичок. Педагоги-хореографи не

завжди приділяють належну увагу діяльності, що спрямована на розкриття творчого потенціалу вихованців молодшого шкільного віку, тому можливості дітей 6–9 років здебільшого залишаються не реалізованими. У суспільному вимірі це призводить до втрати художньо-естетичних цінностей, у особистісному – до формування негативної «Я-концепції», нездатності творчо мислити, проявляти ініціативу тощо. Зміна освітньої парадигми зумовлює необхідність переосмислення сфери виховання творчої особистості та розробку ефективних методик, що відповідають сучасним методологічним засадам і теоретичним напрацюванням.

У ході експериментального дослідження **хореографічні творчі здібності дітей молодшого шкільного віку** визначені нами як синтез властивостей та якостей особистості, які формуються за наявності спеціальних знань та умінь, високої вмотивованості до перетворюючої діяльності в поєднанні з творчою уявою під час створення танцювального образу та ціннісним ставленням молодшого школяра до можливості реалізації власних здібностей у процесі хореографічної діяльності. Основною структурною одиницею методики формування хореографічних творчих здібностей обрано *завдання творчого характеру «відкритого» типу* (з безліччю правильних рішень), що забезпечують варіативність самостійних пластичних проявів (Є. Галіулліна, А. Гін, Г. Терехова, В. Утемов). Згідно з методикою, реалізація системи завдань творчого характеру здійснюється трьома взаємопов'язаними етапами.

На першому етапі – мотиваційно-перцептивному – передбачається стимулювання вихованців до проявів самовираження: отримання попереднього досвіду участі в танцювальній творчості, надання можливості інтерпретувати та імпровізувати методом спроб та помилок, створення

підґрунтя для подальшого накопичення бази елементарної хореографічно-творчої лексики (рухів, жестів, поз, мімічних та пантомімічних можливостей власного тіла). Основними методами та прийомами обрано евристичну бесіду, переконання учасників творчого процесу, індивідуальний підхід, позитивний емоційний вплив, заохочення дією, аналіз вдалих пластичних спроб, експромти, створення невербального зв'язку із вихованцями, особливо з нерішучими та сором'язливими тощо.

На забезпечення реалізації означеної мети мотиваційно-перцептивного етапу пропонуємо завдання-аналогії, що мають на меті зацікавити вихованців, стимулювати елементарні мисленеві процеси з наданням можливості відчутти виразність інтонаційно-пластичної танцювальної лексики.

«Подарунки». Завдання: вихованці мають уявити, що вони запрошені на день народження друга (подруги). Потрібно через рухову активність відобразити характерні риси «подарунка», щоб інші діти впізнали об'єкт самовираження.

«Зарядка для хвоста». Завдання: уявити себе будь-якою твариною та відповідно до його поведок під музику зробити танцювальну «розминку».

«Із зернинки-насінинки». Завдання: дітям потрібно уявити, що вони «зерно» якої-небудь рослини (ромашки, троянди, гарбуза, плюща тощо) та під повільну музику «вирости» із насінини.

Інтерпретація як індивідуальна форма трактування будь-чого притаманна усім людям, а ефективність її буде залежати від особливостей спеціально організованої діяльності (формувальних вправ) [1]. Пропонуємо завдання на формування умінь інтерпретувати та імпровізувати з танцювальною лексикою.

«Лід та полум'я». Завдання: «Уявіть, що вас заморозила тітонька Хуртовина та перетворила на снігові баби. Прийшла весна і ви почали танути, але не зразу. Спочатку розтанула права рука. Спробуйте нею оригінально рухати під музику». Завдання ускладнюється з «таненням» кожної окремої частини тіла.

«Голова, руки, ноги». Завдання: під експресивно забарвлену музику педагог-хореограф називає по черзі частини тіла, якими потрібно оригінально рухати. Так створюється «Танець голови», «Танець плечей», «Танець живота» тощо.

«Сила, простір, час». Завдання: під музику діти пластично-образно самовиражаються, довільно рухаючись танцювальною залом в різних напрямках та дотримуючись образу «войовничого бійця», «стрімкого вітру (хурделиці)», «легкого пір'ячка (листочка)», «жвавої комахи», «млявого kota» тощо.

Від формування адекватного емоційно-ціннісного ставлення молодшого школяра до себе, залежить результативність подальшого педагогічного керування творчим про-

цесом. Для правильного розуміння себе, осягнення джерел власного успіху вихованцям початкового рівня навчання хореографічних творчих об'єднань варто навчитися помічати та усвідомлювати власні помилки. Подолати розбіжності між експресивно-руховими можливостями та домаганнями вихованців, сприяти самоусвідомлення ними власних здібностей покликані завдання на самострийняття.

«Нарцис». Завдання: після розповіді легенди про Нарциса, вихованці діляться попарно та стають один напроти одного, розподіливши між собою ролі «Нарциса» та «джерела» (віддзеркалення). «Нарцис» починає самовиражатися, відтворюючи в пластично-образній формі рухові можливості тіла, «джерело» намагається відображати рухи партнера.

«Луна». Завдання: учасники розбиваються попарно. За умовами, один партнер рухається вільно та невимушено під запропоновану музику, інший відображає його рухи, але у гіпертрофованому вигляді, так, ніби між ними – збільшуване скло. Через 3–5 хвилин учасники міняються ролями.

Результати досягнень самореалізації молодших школярів протягом мотиваційно-перцептивного етапу варто узагальнити через виконання завдань творчого характеру на узагальнення досвіду самовираження.

«Ось який я». Завдання: вихованцям дається схема майбутнього етуду до п'яти позицій (по черзі вивести руки вбік, вгору, донизу; підстрибнути, присісти тощо) за відведений час (2–3 хвилини) вихованці повинні відтворити його, оригінально наповнивши образно-пластичними рухами.

Основною метою компілятивно-перетворюючого етапу є ознайомлення молодших школярів із пластичною природою хореографічного мистецтва та способами його перетворення, що є необхідною умовою естетично-творчого опанування дійсності. Основними видами організації діяльності на даному етапі є тренувальний, тренінговий та творчий. Доцільне використання наступних методів та прийомів: історичні розповіді-занурення про джерела взаємозбагачення танцювальної лексики, міні-повідомлення про сучасні стилі хореографічного мистецтва, проблемно-пошукові завдання, гнучке педагогічне керівництво з доббором індивідуальних адресних завдань, відвідування концертних виступів самодіяльних та професійних колективів тощо.

Завдання на збагачення танцювальної експресивної лексики мають на меті надання можливості вихованцеві творчого об'єднання транслювати власні інтонаційно-пластичні інтерпретаційні та імпровізаційні здібності, а також і розширювати особистісний експресивно-лексичний запас за рахунок репродуктивного відтворення цікавих знахідок інших дітей.

«Роби, як я». Завдання: серед дітей обирається ведучий, який стає попереду – за ним вишиковуються всі інші вихованці. Під час звучання музики ведучий спонтанно та вільно самовиражається, максимально використовуючи

свої рухові можливості. Інші учасники слідкують за ним та намагаються повторити його рухи.

«**Хоровод**». Завдання: вихованці стають у коло та беруться за руки. Під запропоновану музику усі починають рухатися, вносячи свої індивідуальні елементи у загальний танець.

Невеликий танцювальний досвід, обмеженість хореографічної лексики стильовими рамками, у яких функціонує дитяче творче об'єднання, та загальний низький рівень знань дітей молодшого шкільного віку про мистецтво танцю взагалі, збіднюють спроби самовираження вихованців початкового рівня навчання. З метою ознайомлення їх із пластичними можливостями та лексикою інших видів і стилів танцювального мистецтва до методики включені завдання частково-проблемного характеру.

«**Прадавні танці**». Завдання: після розучування характерної пластично-образної лексики релігійного поклоніння наших прашчурів богам природи, вихованцям необхідно створити танцювальний етюд на тему «Закликання дощу», «Подяка за їжу».

«**Вуличні танці**». Завдання: ґрунтуючись на базовій пластично-образній лексиці сучасного танцю, вихованцям початкового рівня навчання необхідно створити танцювальний етюд. Наприклад: «Бед бой», «Батл».

«**А козак, як орел**». Завдання: ґрунтуючись на базовій пластично-образній лексиці українського танцю, необхідно створити танцювальний етюд та тему: «Я – україночка маленька», «Козацькі забави» тощо. Бажано використання реквізиту (віночок, шабля, спис, шапка тощо).

Використання виразально-зображувальних засобів та реквізиту завжди зумовлюються особливостями художнього образу. На даному етапі формування хореографічних творчих здібностей, доцільно надати можливість вихованцям використовувати реквізит, що збуджує дитячу фантазію: макети кісток, гусяче пір'я, обрізки тканини, піратські трикутні капелюхи, пояси з монетами, солом'яні брилі, шаблі, бейсболки і блайзери тощо. Усе це може виступати як засобом для підсилення сприйняття зображуваного дитиною образу, так і центральним елементом, навколо якого розгортаються події.

«**Додай реквізит**». Завдання: на репетиційному занятті діти вчать хореографічну мініатюру, яка за задумом балетмейстера-постановника включає реквізит. Вихованці повинні самостійно обрати саме той предмет, із числа запропонованих, який, на їхню думку, доцільно використати в цьому танці.

«**Хто на що мастак**». Завдання: за допомогою запропонованого реквізиту (шапки та брилі різної текстури та форми) створити танцювальний етюд, намагаючись передати вигаданий образ.

Для створення цілісних хореографічних образів методика формування хореографічних творчих здібностей передбачає ознайомлення дітей з основами пантоміми у формі майстер-класу з метою виявлення та розвитку природних фізичних можливостей, розкриття індивідуальності вихованця, формування загальної емоційної культури. Його структура включає: виконання вправ на розвиток мимічної виразності та елементарних природних дій і процесів (брати – давати, кидати – ловити, тягнути – штовхати тощо), вправи з уявним партнером та пантомімічні діалоги.

«**У крамниці дзеркал**». Завдання: уявіть себе мавпочкою, яка разом із людиною увійшла до крамниці дзеркал. Побачивши своє відображення, тварина почала бавитися перед ним. Відтворіть її миміку.

«**Фільм, фільм, фільм**». Завдання: рухами та мимікою відтворити дії та вираз обличчя людини, яка в кінотеатрі переглядає фільм (бойовик, комедію, трагедію тощо).

«**Клоун**». Завдання: проаналізувавши дії клоуна в цирку (смішити глядачів, відображення характерних рухів циркових професій) вихованці під запропоновану музику повинні створити танцювальний етюд виступу клоуна на арені.

«**Нуди приводять мрії**». Завдання: дітям пропонується уявити себе в омріяній професії. Кожен вихованець після відведеного часу на обдумування (2–3 хвилини) виходить на імпровізовану сцену та під музику демонструє танцювальний етюд. У ньому повинні бути оригінально відображені танцювальні рухи, що притаманні саме тій професії, яку він обрав.

«**Маленькі діти**». Завдання: відтворити процес одягання (роздягання, годування тощо), імітуючи дії з уявним братиком (сестричкою).

Результати досягнень у самовираженні молодших школярів протягом компліятивно-перетворюючого етапу варто узагальнити через виконання відповідного типу завдань.

«**Ярмарок талантів**». Завдання: вихованець обирає, із запропонованого педагогом, музичний супровід та за відведений час (30–60 секунд) демонструє опановані ним власні експресивно-рухові досягнення, мимічні та пантомімічні можливості в танцювальному етюді. Під час оцінювання звертається увага на оригінальність та нестандартність рухів та образів.

Завершальний – продуктивно-творчий – етап методики формування хореографічних творчих здібностей спрямований на надання можливості самореалізації молодших школярів через вільне обрання музичного супроводу, власної розробки композиції танцювальних мініатюр, добору відповідних пластично-образних та виразально-зображувальних засобів для максимального розкриття творчого потенціалу дитини.

Робота над змістом танцювальної композиції пов'язана із безпосередніми проявами творчості. Зважаючи на те, що створення танцю – процес складний і тривалий та пов'язаний із наявністю сюжетної лінії поведінки, порядку дій і вчинків героїв, ознайомлення вихованців початкового рівня навчання із ідейно-тематичною та структурною єдністю в хореографічному творі необхідна складова методики. Пропонуємо завдання, що передбачають оволодіння уміннями створювати міні-композиції.

«Створимо казку власними руками». Завдання: необхідно продумати та записати сценарний план вигаданої дитьми казки із чіткою композицією. Розподіливши ролі між вихованцями, створити танцювальну композицію. Кожну окрему партію діти насичують пластично-образною лексикою самостійно. Музичне оформлення добирається відповідно до ролі самими дітьми із наданих педагогом. Бажане використання реквізиту.

«Сралаш». Завдання: вихованцям за відведений час потрібно створити та проілюструвати танцювальними міні-атюрами сюжет повчальної історії.

«Одного разу». Завдання: вихованцям пропонується початок розповіді: «Далеко-далеко за синіми морями, за темними лісами жив був король, і була в нього донька на ім'я Терпсіхора. І ось, одного разу почувла вона за дверима своєї кімнати дивні звуки, визирнула у відчинені двері, а там...». Продовження історії вихованці повинні скласти самостійно та відтворити в пластично-образній формі.

«Стань модельєром». Завдання: для довершеності образу попередніх творчих завдань потрібно розробити (намалювати) ескіз костюма, відтворити його на аркуші паперу та розфарбувати (олівцями, фломастерами, фарбами).

Підсумувати досягнення вихованців початкового рівня навчання у творчому самовираженні через танцювальне мистецтво дозволить проведення концерту-конкурсу «Ми запалюємо зірки». Він складається із двох етапів:

– на першому – вихованці початкового рівня навчання демонструють оволодіння танцювальною технікою в балетному залі відповідно до стильових особливостей танцювального творчого об'єднання. Критеріями оцінювання є правильність і чіткість виконання рухів відповідно до програмових вимог;

– на другому – вихованці відтворюють заздалегідь підготовлені індивідуальні танцювальні композиції, у яких демонструють рівень опанування способами перетворюючої діяльності, що виражається в оригінальності рухової активності та продуктивності творчої уяви. Критерії оцінювання: уміння імпровізувати та інтерпретувати, виразність та емоційність виконання, оригінальність та продуктивність рухів (образів), відповідність драматургії темі та ідеї номеру, використання реквізиту, загальна сценічна культура.

Результати концерту-конкурсу можуть бути використані педагогом-хореографом як підґрунтя для переведення вихованця початкового рівня до групи основного рівня.

Отже, експериментально перевірена на практиці методика формування хореографічних творчих здібностей спрямована на розвиток перцептивної дії як початку пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку, накопичення обсягу танцювально-експресивної лексики, опанування способами її перетворення, збагачення досвіду творчої хореографічної діяльності, виховання емоційної та загальної культури рухової активності, формування свідомого особистісного потягу до самореалізації.

Стаття надійшла до редакції 29 травня 2014 року

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Семак О. О. Особистісні кореляції успішності інтерпретації хореографічного тексту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук. : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / О. О. Семак; Ін-т психології імені Г. С. Костюка АПН України. – К., 2002. – 21 с.

Богута В. Методический аспект формирования хореографических творческих способностей младших школьников

В статье представлено экспериментально апробированную авторскую методику формирования творческих способностей у детей младшего школьного возраста в условиях творческих объединений внешкольных учебных заведений. Приведены примеры заданий «открытого» типа, предназначенных для воспитанников начального уровня развития хореографических творческих способностей, и методические рекомендации к их поэтапному введению в учебно-воспитательный процесс.

Ключевые слова: хореографические творческие способности, младшие школьники, внешкольное танцевальное творческое объединение, задания творческого характера.

Boguta V. Methodical aspect of the forming of choreographic creative abilities of primary school children

The article presents the author's experimentally tested method of forming creative abilities of children of primary school in terms of creative associations of out of school educational institutions. The examples of tasks of «open» type designed for elementary level students of choreographic development has been given methodical recommendations to their phased implementation in the educational process has been disclosed.

Keywords: dance creative abilities, primary school children, tasks of creative character, extracurricular creative associations.